

ОТ НОВИНИ КЪМ КОНЦЕПЦИЯ: РОЛЯТА НА ГРЪЦКАТА И БЪЛГАРСКАТА ПРЕСА ЗА РАЗПРОСТРАНЕНИЕ НА ИДЕЯТА ЗА БАЛКАНСКА ФЕДЕРАЦИЯ (1883 Г.)

Стаматия Фотиаду

*Институт за балканистика с Център по тракология
Българска академия на науките*

I. Увод

Както днес, така и в миналото, откриваме различни форми на мрежи – от политически и социални до търговски и идеологически. Вестниците също могат да се разглеждат като идеологическа мрежа, която разпространява политически идеи¹. Какви обстоятелства обаче подтикват създаването на вестникарска мрежа, насочена към популяризирането на определена политическа и идеологическа концепция? Цел на настоящата статия е да изследва разпространението на идеи през XIX в. чрез идеологическата мрежа на вестниците². Чрез внимателно разглеждане на вестни-

карската мрежа изследването цели да разкрие връзки и взаимодействия които се простират отвъд държавните граници. По този начин то се стреми да осигури разбиране на многостранния характер на идеологическия обмен през този период, който надхвърля ограниченията, наложени от геополитическите граници. Негова основна цел е да се осветли начинът, по който вестниците, свързани помежду си чрез случайни слаби връзки и редки и временни отношения, позволяват предаването на информация между различни групи. Изследването е насочено към транснационалната мрежа около едно политическо събитие – пътуването на княз Александър Батенберг до Атина през 1883 г. Това събитие има решаваща роля за популяризирането на концепцията за Балканска федерация сред общественото мнение³.

¹ За повече подробности относно подхода към миналото от гледна точка на мрежовия анализ, както и относно ролята на мрежите в разпространението на идеи, вж. Collar 2022; Bantman 2021; Burkhardt 2014.

² За начина, по който дадено събитие се превръща в новина, вж. Berkowitz 1997: 212. Molotch, Lester 1999: 247.

³ За структурата и начина, по който функционира

II. Исторически контекст

България, поне до края на XIX в., предпочита Гърция за съюзник срещу Османската империя и използва всяка възможност да се споразумее с нея. През есента на 1880 г. Александър Батенберг изразява убеждението си, че решението на Източния въпрос може да бъде постигнато, ако България, Гърция и Сърбия се споразумеят за взаимно приемлива политическа география на Балканите. Паралелни обсъждания по този въпрос се водят и със Сърбия, но те не дават съществени резултати и в крайна сметка се оказват неэффективни⁴. Инициативите, насочени към насърчаване на двустранното сътрудничество между Гърция и България, започват още през 1880 г. и са подтикнати от ескалиращото напрежение в гръцко-османските отношения поради демаркацията на гръцко-османските граници. Александър Батенберг се стреми Гърция и България да решат въпросите, които създават проблеми в двустранните отношения, и се надява да постигне изгодно споразумение, което да обслужва интересите на двете страни в Македония, както и да намери решение за вдигане на схизмата, наложена от Вселенската патриаршия на Българската екзархия. Намеренията му обаче не срещат ответна реакция от гръцка страна, която по това време е насочила вниманието си към влошените гръцко-турски отношения⁵.

През 1883 г. започва нов етап от усилията на княз Александър по повод пътуването му до Цариград, Атина, Цетине и Москва. Основната цел на визитата на княза в Атина е стремежът да се поддържат отношенията „на добро разбирателство и искрено прия-

общественото мнение, вж. по-подробно Habermas 1991.

⁴ Konstantinova 2008: 149–151; Stanelova 1979: 129.

⁵ Konstantinova 2008: 149–150.

телство“ между двете държави, както и да се укрепят връзките помежду им⁶. Сред целите на пътуването му е да се противодейства на икономическата хегемония на Австро-Унгария на Балканския полуостров и да се изключи потенциална окупация на Македония. Берлинският конгрес (1878), в резултат от който Австро-Унгария успешно включва Румъния и Сърбия в своята сфера на влияние, осигурява си контрол над черногорското крайбрежие и прави значителни икономически проби на Балканите чрез изграждането на железопътните линии Виена-Солун и Виена-Цариград през 1881 г., води до засилване на съперничеството на Австро-Унгария и Русия за влияние на Балканите⁷.

Новосъздаденото Българско княжество е изправено пред потенциални заплахи от страна на Австрия и Сърбия. На юг прекият достъп на Гърция до Македония след анексирането на Тесалия поражда опасения за българските интереси в Македония и Одринския вилает. Предвид претенциите на Австро-Унгария към Солун, основани на твърдението, че балканските народи не са способни на самоуправление, княз Александър заяви, че сключването на съюз е необходимо. Противно на желанието на България, Гърция има скромни очаквания за резултата от предвидената среща. От гръцка гледна точка, тъй като България все още се намира под руско влияние, постигането на каквото и да било споразумение изглежда невероятно⁸.

Посещението на княз Александър в Атина се възприема предимно като политическа формалност, която не е обект на специален журналистически коментар. Това мнение се формира най-вече от сложната политическа обстановка в

⁶ Konstantinova 2008: 150.

⁷ Sphetas 2011: 141.

⁸ Sphetas 2008: 45.

Фиг. 1. Портрет на княз Александър Батенберг от Димитър Карастоянов. *Уикипедия*.

България, която създава пречки пред ди-пломатическите стремежи на княз Александър. От 1881 г. насам България е засегната от политическо противопоставяне, породено от авторитарния режим на Александър Батенберг⁹. Подкрепян от консервативната партия и руски официални представители, князът организира премахването на либералното правителство, суспендира конституцията, ограничава гражданските права и установява режим на пълномощията в България.

Освен това по това време българското правителство е подложено на руски натиск да построи железопътна линия, свързваща Дунав със София, която Русия разглежда като стратегическо предимство

⁹ Statelova, Popov, Tankova 1994: 18–19.

за потенциални военни операции на Балканите¹⁰. Берлинският договор обаче задължава България да завърши друг участък от железопътната линия Виена-Цариград¹¹. Усилията на Русия да даде приоритет на линията Дунав-София срещат съпротива от страна на Народното събрание, което през април 1883 г. решава да бъде изградена линията Виена-Цариград¹². В продължение на седмици този въпрос е обект на интензивни обществени и политически дебати. Поради това вестниците в България и Източна Румелия фокусират вниманието си върху железопътния въпрос и министерската криза, а пътуването на княз Александър остава на втори план¹³.

Гръцките вестници, от своя страна, черпят съответна информация от антибългарския печат в Цариград и ограничават отразяването си до прагматичните аспекти на посещението на Александър Батенберг¹⁴. Поради това целта на пътуването на княз Александър получава само бегло внимание от гръцката преса, която вместо това предпочита да акцентира върху националните конфликти между гърци и българи. В този контекст вестник „Рабагас“ предупреждава гръцкия министър-председател, че всяко споразумение с българския княз ще представлява национално предателство, а вестник „Аристофанис“ твърди, че всеки съюз между гърци

¹⁰ Crampton 2005: 92.

¹¹ Kostov 2017: 161–162.

¹² Crampton 2005: 93.

¹³ Либералният вестник „Южна България“ почти пропуска събитието, а вестник „Марица“, който е подкрепян от руснаците, но се е противопоставял на режима на Александър Батенберг, ограничава отразяването на събитията до кратки коментари. Вж. Vorshukov 2003: 289–290.

¹⁴ Вж. например вестник „Ора“, който накратко съобщава датата на пристигането на Александър Батенберг в Атина: „Князът на България Александър пристига [в Атина] във вторник, 19 април“, Ора 152/10.04.1883.

Фиг. 2. Вестник „Български глас“. НБКМ, В 343.

и българи е неосъществим поради противоречивите национални претенции в Македония, което означава, че гърците са длъжни да „изтласкат българите назад до река Волга“¹⁵. Тази позиция на гръцкия

печат не е изненадваща, защото различните вестници защитават различни възгледи, което предопределя различния начин, по който представят новините¹⁶.

¹⁵ Louvi 2002: 236.

¹⁶ Berkowitz 1997: 213.

като незначително събитие, изместващо въпроса за лошото отношение към гърците в България. Вестникът подчертава „жестоката същност на българите“ и съобщава за лошото отношение на българите към гърците във Варна¹⁷. Това илюстрира как вестниците по политически и идеологически причини целенасочено подкопават тази инициатива в пресметнат опит да предизвикат противоречия.

III. Идеологически мрежи в пресата

Идентифицирането на идеологическа мрежа представлява предизвикателство, особено когато участниците в мрежата не осъзнават своето участие¹⁸. Идеологическата мрежа е подобна на социалната мрежа, тъй като включва група участници, свързани помежду си с поне двама други участници в групата, споделящи общи идеи, политически убеждения или идеологически ориентации¹⁹. В този контекст една неформална идеологическа мрежа между българския вестник „Български глас“, гръцкия вестник „Филиппуполис“ в Източна Румелия и „Ефимерис“ в Атина върви срещу течението и формира информационна мрежа, която популяризира концепцията за балканска федерация в общественото мнение²⁰. Концепцията за Балканска федерация не е нова. Идеята за взаимно сътрудничество между балканските народи е дълбоко свързана с религиозното единство. Въпреки засилването на национално-

то противопоставяне на Балканите, което често води до политическа фрагментация, идеите на федерализма продължават да се насърчават на Балканите в периоди, когато балканските народи усещат общ враг²¹.

В този контекст на 10 февруари 1883 г. българското Министерство на външните работи информира гръцкия консул Клеон Рангавис за плана на княз Александър да проучи идеята за съюз със Сърбия, Гърция и Черна гора по време на посещението му в Атина. Вестник „Български глас“²², който подкрепя политиката на Александър Батенберг, смята това развитие за достатъчно значимо, за да го помести на видно място на първата си страница. Вестникът представя срещата между княз Александър и крал Георги като обещаваща стъпка към разрешаването на Източния въпрос и стратегически омаловажава продължаващата конфронтация на България с Гърция. За да въздейства положително на читателите си, вестникът изразява увереност, че посещението на Александър Батенберг в Гърция „ще зарадва не само българите, но и тези, които са приятелски настроени към балканските народи“. Използвайки изрази като „благословия“, „единственото решение“ и „да изпълним мисията си в света“, „Български глас“ изтъква необходимостта от установяване на ползотворни и значими отношения с Гърция. Вестникът подчертава значението на посещението, като заявява:

„Негово Височество отива при гръцкия крал не само за да изпълни обичайния етикет, но и за да почете и възхвали

¹⁷ Neologos 4214/22.04.1883. В същия тон „Етникон Пневма“ иронично характеризира статията на „Български глас“ като „похвална“ – Ethnikon Pneuma 3434/22.04.1883.

¹⁸ Burkhardt 2014: 18–19.

¹⁹ Burkhardt 2014: 14–15.

²⁰ Сравни взаимовръзката, очертана във вестниците, чрез последователността на следните вестникарски статии: Bălgarski Glas 16/23.03.1883; Philippopolis 418/30.03.1883; Ephimeris 99/9.04.1883.

²¹ Относно балканската федерация и различните политически и идеологически подходи, с които тя е разглеждана, вж. Eleonora Naxidou 2020/I; Stavrianos 1944; Naxidou 2020/II; Todorov 1995; Skopetea 1988: 337–346.

²² За повече информация относно профила на вестника вж. Borshukov 2003: 378.

гръцкия народ от името на българите като старши по отношение на цивилизацията, независимостта и самоопределението²³.

Освен това „Български глас“ разделя гръцко-българските отношения на три етапа: период на национално пробуждане, период на национална еманципация и епоха на балканизма. И в трите етапа гърците и българите са представяни като съюзници. Основната цел на вестника е да покаже общото минало, което свързва националното пробуждане на България с това на Гърция. В този смисъл „Български глас“ се стреми да представи гръцката революция като събитие с балканско, а не само с национално значение. Вестникът подчертава как революцията изиграва решаваща роля за националното възраждане на България и вдъхва желание за самоопределение и независимост от османското владичество. По подобен начин вестникът се фокусира върху периода на българската национална еманципация, като подчертава как българските интелектуалци, получили образование в гръцки училища „развиват силно чувство на любов към родината си и стремеж към култивиране на българската литература“²⁴.

Макар да признава случаи на лошо отношение към гърци в България, вестникът ги представя като изолирани случаи, които не отразяват отношението на целия български народ като заявява:

„Колко вредно може да бъде за България сред нейните два милиона жители да живеят и десет гърци примерно? Каква опасност би могло да има, ако приемем съществуването на гръцко училище във Варна и още едно в Каварна? Детинско е да си представяме гръцки Дон Кихотовци в нашата страна. Гърците не са толкова наивни, че да си въобразяват, че могат да

елинизират България. Нашите управници трябва да приемат това като факт и да променят поведението си спрямо гърците“²⁵.

Използвайки обратна логика, българският вестник разглежда Източна Румелия като пример за мирно съжителство между гърци и българи. Той представя областта като успешен пример за хармоничен живот, който може да бъде възпроизведен в по-широк географски обхват на Балканския полуостров. „Български глас“ заменя призмата на националното съзнание с концепцията за балканското братство, като твърди:

„... гърците и българите се чувстват и смятат за граждани на Източна Румелия. Това чувство е обусловено от идеята, че Балканите съставляват наследството на християнските народи и правото на тези земи зависи от насърчаването на братството и отстраняването на всякакви причини за конфликти“²⁶.

Вестникът обаче е наясно с предизвикателствата, които ще трябва да бъдат преодолени, за да се постигне гръцко-български съюз. В следваща статия той признава разликата в обстоятелствата между Гърция и Черна гора. Докато съюзът с Черна гора изглежда постижим предвид благоприятното ѝ отношение към православната солидарност, Гърция е отхвърлена заради нереалистичните ѝ териториални амбиции, които пречат на гърците да признават другите народи за равноправни. В този контекст „Български глас“ изразява надежда, че експедицията на Александър Батенберг в гръцката столица ще накара гърците да осъзнаят, че българите представляват равностоен на тях народ²⁷.

²⁵ Bălgarski Glas 16/23.03.1883.

²⁶ Bălgarski Glas 16/23.03.1883.

²⁷ Bălgarski Glas 19/02.04.1883.

²³ Bălgarski Glas 16/23.03.1883.

²⁴ Bălgarski Glas 16/23.03.1883.

Fig. 4. Вестник „Филиппуполис“.
Υψηλοποιημένες συλλογές, ΕΛΙΑ.

Статията на „Български глас“, изразяваща благоприятна позиция спрямо Гърция, е приета положително и впоследствие е преведена на гръцки език, като е публикувана отново във вестник „Филиппуполис“ в Източна Румелия²⁸. В статията липсва личен коментар, но това не е нещо необичайно, тъй като „Филиппуполис“ се съсредоточава предимно върху разглеждането на вътрешни въпроси, засягащи гръцкото население на областта, като се въздържа

от пропагандирането на определена политическа идеология. За разлика от други умерени вестници в Източна Румелия, „Филиппуполис“ често се оказва в противоречие с българските власти, като последователно защитава интересите на гръцкото население в България и Източна Румелия²⁹. Забележително е, че през предходната година има няколко конфликти между гърци и българи, включително

²⁸ Philippoupolis 418/30.03.1883.

²⁹ Kotzayeoryi-Zimari 2005: 449–451; Statelova 1983: 294.

окупацията на гръцки училища в Каварна, Аспрос и Кестрици, както и окупацията от българи на църквата „Агия Триада“ в Балчик³⁰.

Независимо от това е важно да се признае съществената роля на „Филиппуполис“ в рамките на идеологическата мрежа, макар той да не изразява открито мнение по въпроса. Вестникът действа в двойна роля: в рамките на Източна Румелия и в международен план, където е връзка между София и Атина. Описаният информационен процес прилича на дифузия – особен вид на комуникация, фокусирана върху обмена на идеи. По принцип процесът на дифузия включва обмен на информация, при който един индивид споделя нова идея с един или повече други индивиди. Комуникационният канал действа като проводник, чрез който съобщенията се придвижват от едно лице към друго³¹. „Филиппуполис“ поема ролята на „мост“ в мрежата³², служейки като изключителен канал, по който може да преминава информация или влияние. След разпространението от „Филиппуполис“, статията на „Български глас“ достига до Атина на 9 април 1883 г. Въпреки наличието на повече от двадесет вестника в Атина по това време³³, само „Ефимерис“ прегръща идеологическите и политическите перспективи на статията на „Български глас“.

„Ефимерис“ запазва непартийна позиция, но все пак изразява благосклонност към идеята за балкански съюз³⁴. По време на Балканската криза (1875–1878 г.), пе-

³⁰ Konstantinova 2008: 152.

³¹ Rogers 1983: 17–18.

³² Granovetter 1973: 1360–80.

³³ Както се вижда от електронния каталог на библиотеката на гръцкия парламент.

³⁴ „Ефимерис“ е първият политически всекидневник, издаван в Гърция (1873–1901, 1912–1922). Вж. повече Droulia, Koutsopanagou 2008:

риод, белязан от преобладаващи антибългарски настроения в Гърция, „Ефимерис“ критикува застоялата и неефективна външна политика на Гърция, като я обяснява с нарастващата славофобия в гръцкото общество³⁵. Възгледите, представени в „Български глас“, са смятани от „Ефимерис“ за допълващи се, тъй като двата вестника едновременно публикуват сходни статии. В една от по-ранните си статии „Ефимерис“ възхвалява намерението на Александър Батенберг да отплава от Варна, вместо да прекоси Македония³⁶.

Несъмнено пътуването на княз Александър до Гърция и Черна гора предизвиква загриженост сред османските власти. В отговор на предложенията на австрийските и германските консулски служби в Цариград, те му предлагат кораб, който да улесни пътуването на Александър Батенберг, като го транспортира от Варна до османската столица, а след това и до Атина³⁷. Въпреки че германската и австрийската намеса предизвикват заобикалянето на Македония от княз Александър, „Ефимерис“ тълкува това като стратегическо решение за избягване на излишно напрежение, което би могло да има неблагоприятно въздействие върху срещата му с гръцкия крал. „Ефимерис“ заявява: „Княз Александър няма да последва романтичния и величествен път на Македония, където преди векове се е родил и процъфтявал друг Александър“³⁸.

294–295; Mayer 1957: 129–132.

³⁵ Вж. статията на „Ефимерис“ от 06.01.1878 г., в която гръцките политици са обвинени, че осъждат гръцката външна политика, която лишава Гърция от възможността за териториално разширение, поради „глушавата им ревност“ срещу българите и „фобията“ им срещу руснаците, Ephimeris 10/06.01.1878.

³⁶ Ephimeris 80/21.3.1883.

³⁷ Konstantinova 2008: 151.

³⁸ Ephimeris 80/21.3.1883.

Подобно на „Български глас“, „Ефимерис“ разделя гръцко-българските отношения на два отделни периода: обещаващо минало и неприятно настояще. Миналото, белязано от гръцката революция, служи като обединяващ фактор, като тя е приветствана като триумф на балканското освобождение. Според „Ефимерис“ революцията е задвижена от идеята за „обединен Изток“, предвиждаща освобождението на балканските народи от османското потисничество. За разлика от „Български глас“ обаче „Ефимерис“ не предвижда хармонично бъдеще, като посочва случаите на лошо отношение към гърците, живеещи в България, като пречка за помирението. Макар „Ефимерис“ да акцентира върху по-ложителните аспекти на посещението на Александър Батенберг, той признава неблагоприятните последици от несправедливото отношение на българските власти към гърците. Тези действия се възприемат като съществени пречки пред всяко подобрене на отношенията. Освен това „Ефимерис“ изтъква разпространяването на негативни стереотипи за гърците в българските вестници като допълнителна пречка за подобряване на гръцко-българските отношения³⁹.

„Ефимерис“ не дава предимство на идеята за балканска федерация, тъй като не разглежда срещата между Александър Батенберг и Георги като пряк път към нея. Вестникът е по-загрижен да подчертае лошото отношение към гърците от страна на българските власти. Макар да признава срещата на двамата монарси за важна стъпка, „Ефимерис“ смята, че по-голямата ѝ стойност се крие в подобряването на гръцко-българските отношения, а не в приноса за политическото обединение на Балканския полуостров⁴⁰. В този контекст, разтревожен от преобладаващите антигръцки наст-

роения в българския публичен дискурс, „Ефимерис“ вижда възможност да представи алтернативна перспектива през призмата на „Български глас“. Вестникът дава висока оценка на „Български глас“ за това, че признава правата на гръцкото население в България като средство за насърчаване на приятелските отношения. „Ефимерис“ смята това признание за „утешителен“ опит, който подсказва наличието на добронамереност сред българите, стремящи се към подобряване на гръцко-българските отношения⁴¹.

IV. Влияние на идеологическата мрежа върху публичния дискурс

На 21 април 1883 г. княз Александър пристига в Пирея с руския параход „Азия“, където е топло посрещнат от крал Георги. Посещението обаче не дава желаните резултати, тъй като предложението на княза за двустранно споразумение е гледано с неохота от гръцка страна. Въпреки усилията на княз Александър да инициира дискусии по въпроса, гръцките представители проявяват нежелание да участват в такива разговори. Неуспехът на посещението на Александър Батенберг се дължи не само на противоречивите териториални претенции, но и на колебанието на гръцкото ръководство да се ангажира с идеи, които могат да предизвикат противопоставяне от страна на Великите сили. През този период гръцките политици, макар и да не се противопоставят на балканското сътрудничество по принцип, не виждат в България или в която и да е друга държава от Югоизточна Европа надеждна сила, която да помогне за постигането на националните им цели. От страна на Гърция разговорите имат предимно информативен характер, без намерение за постигане на двустранно

³⁹ Ephimeris 80/21.3.1883.

⁴⁰ Ephimeris 99/09.04.1883.

⁴¹ Ephimeris 99/09.04.1883.

споразумение или присъединяване към общобалкански съюз⁴².

На следващия ден след пристигането на Александър Батенберг в Гърция, „Филиппуполис“ препубликува отговора на „Ефимерис“ до „Български глас“, като го обявява за „заслужаващ внимание“. Тази публикация е последната от „диалога“ между вестниците в Гърция, Източна Румелия и България⁴³. След това в рамките на тази специфична вестникарска мрежа не се осъществява по-нататъшен обмен на идеи, което потвърждава по-ранното наблюдение, че формирането на мрежата е обусловено от едновременното съгласуване на възгледите на вестниците. Участниците в нея функционират автономно, без предварително уговорени или координирани действия. Едновременно с това те действат взаимно допълващо се и съвместно, като изразяват убежденията си по сходен начин. В съответствие с теорията на М. Диани за социалните мрежи това „неформално взаимодействие между разнообразна група от участници в политически или културен конфликт“ се разпада след постигането на общата цел⁴⁴. В рамките на идеологическата мрежа всеки вестник преследва свой собствен дневен ред, като интерпретира новините така, че да съответстват на неговия наратив. Макар да обслужват различни цели и интереси, „Български глас“, „Филиппуполис“ и „Ефимерис“ синхронизират възгледите си по време на конкретно събитие в рамките на обща идеологическа рамка. До каква степен обаче тази преходна идеологическа мрежа повлиява на публичния дискурс?

Независимо от ограничения му характер, изглежда, че разпространяваният от тази вестникарска мрежа наратив оказва

влияние върху други вестници. В Атина няколко вестника възприемат подобна гледна точка, като разпространяват статии с подобно съдържание, макар и в по-сдържан тон. Въпреки това установяването на пряка връзка между тези вестници и идеологическата мрежа, включваща „Български глас“, „Филиппуполис“ и „Ефимерис“, остава неубедително. Статиите са представени като оригинални произведения, като липсва каквато и да е препратка към вестниците, които пропагандират концепцията за гръцко-българско сближаване.

Въпреки това въздействието е забележимо чрез сравними езикови и логически модели, както и символични представяния. Пример за това е вестник „Картерия“⁴⁵, който изтъква религията като обединяващ фактор между двата народа, представя гръцката революция като общ път на балканските народи към освобождение и подчертава гръцката култура като ключов елемент, който подхранва неутолимото желание за свобода сред балканските народи. Някои от тези вестници не само споменават периода на гръцката революция като период, който свързва символично гърците и българите. Те изтъкват фактическия принос на българите в гръцката освободителна борба, като посочват, че „много български доброволци са се сражавали заедно с гърците и са паднали геройски в битка. Кой не си спомня за храбрия генерал Хаджи-Христо?“⁴⁶.

Дори след отпътуването на българския княз от Атина гръцката преса запазва темата в центъра на общественния дебат и поставя още по-голям акцент върху посещението му. Според публикациите това посещение се различава от предишните посещения на князе в Гърция, които оставят обществото безразлично и преминават почти

⁴² Konstantinova 2008: 158.

⁴³ Philippoupolis 424/22.04.1883.

⁴⁴ Diani 2003: 299–319.

⁴⁵ Karteria 10/09.04.1883.

⁴⁶ Aion 4448/27.04.1883.

незабелявано. Това различно отношение, според вестник „Лаос“, се дължи на факта, че предишните владетели са посещавали Атина или заради спазване на етикета, или за да се видят с близките си от кралското семейство. Посещението на княз Александър обаче е първото с политическо и със символично съдържание и затова за гръцката общественост „княз Александър Батенберг има изключителна стойност по отношение на елинизма“⁴⁷. Освен това вестниците „Лаос“⁴⁸ и „Ора“⁴⁹ се задълбочават в трайното разделение и националните конфликти между двата народа. Въпреки това те обръщат внимание и на дълбоко вкоренените исторически и религиозни връзки, свързващи двата народа, и тълкуват посещението на българския княз като начало на приятелските отношения между Гърция и България.

V. Заключение

Гръцката и българската преса имат ключово значение за разпространението на идеята за балканска федерация в края на XIX век. Вестници като „Български глас“, „Филиппуполис“ и „Ефимерис“ спомагат за споделянето на идеи и насърчаването на единството между балканските държави в период на интензивно геополитическо съперничество. Те подчертават необходимостта от регионално сътрудничество за противодействие на външни заплахи. Въпреки националистическото напрежение между гърци и българи, тези вестници се опитват да представят гръцката революция и други национални движения като част от по-голямо балканско пробуждане, целящо да насърчи чувството за обща

съдба и сътрудничество между балканските народи. Вестниците действат като канали за политически и идеологически обмен, разпространявайки идеи отвъд националните граници.

По същество настоящото проучване илюстрира процеса на разпространение на информация, подчертавайки как идеите се предават от един източник към друг, като изпълняват три основни елемента: подател – получател – медиатор. „Български глас“ служи като подател, който инициира процеса на разпространение. Вестник „Ефимерис“, позициониран като получател, е първоначалният субект, който получава и възприема информацията от изпращача, като впоследствие я разпространява сред останалите. „Филиппуполис“ играе ролята на медиатор, служейки като канал, по който разпространяваната информация преминава от подателя до получателя.

Посещението на княз Александър Батенберг в Атина през 1883 г., макар и повърхностно отразено от повечето вестници, е възприето като значимо политическо събитие от тази мрежа от вестници. Те го използват, за да обсъдят регионалното сътрудничество и да популяризират идеята за балканско единство и солидарност. Това подчертава важната роля на пресата за насърчаване на идеята за балканска федерация, улесняване на обмена на идеи и подчертаване на необходимостта от регионално сътрудничество.

Фактът, че възгледите на тези вестници се възприемат и повлияват от други вестници, доказва, че когато новините се тълкуват като наратив, те се превръщат в мощен инструмент за подкрепа на определени идеологически и политически тенденции. В този контекст вестниците функционират не само като хранилища на информация, но и като активни агенти в разпространяването на политически и

⁴⁷ Laos 1945/27.04.1883.

⁴⁸ Laos 1934/13.04.1883.

⁴⁹ Ora 162/20.04.1883.

идеологически перспективи, заемайки ключова роля във формирането на общественото мнение. Независимо от обхвата и момента, влиянието на мрежата излиза извън пределите на участващите вестници, подчертавайки способността ѝ да формира обществения дискурс. Това откроява влиятелната роля на новинарските медии за формирането и утвърждаването на политически и идеологически идеи.

Извори/ Sources

- Aion, 1883: Αἰών, Αθήνα, 1883 [Aion, Athína, 1883].
 Bǎlgarski Glas, 1883: Български глас, София, 1883 [Bǎlgarski Glas, Sofia, 1883].
 Ephimeris, 1878–1883: Εφημερίς, Αθήνα, 1878–1883 [Ephimeris, Athína, 1878–1883].
 Ethnikon Pnevma, 1883: Ἐθνικόν Πνεύμα, Αθήνα, 1883 [Ethnikon Pnevma, Athína, 1883].
 Karteria, 1883: Καρτερία, Αθήνα, 1883 [Karteria, Athína, 1883].
 Laos, 1883: Λαός, Αθήνα, 1883 [Laos, Athína, 1883].
 Neologos, 1883: Νεολόγος, Κωνσταντινούπολι, 1883 [Neologos, Konstantinoúpoli, 1883].
 Ora, 1883: Ὄρα, Αθήνα, 1883 [Ora, Athína, 1883].
 Philippoupolis, 1883: Φιλιππούπολις, Πλόβντιβ, 1883 [Philippoupolis, Plóvntiv, 1883].

Библиография/ Bibliography

- Bantman 2021: Bantman, C. Jean Grave and the Networks of French Anarchism, 1854–1939. Cham: Palgrave Macmillan.
 Berkowitz 1997: Berkowitz, D. Social Meanings of News: A Text-Reader. London: SAGE Publications.
 Vorshukov 2003: Боршуков, Г. История на българската журналистика 1844–1877, 1878–1885. София: УИ „Св. Климент Охридски“ / Парадокс. [Voršukov, G. Istorija na bǎlgarskata žurnalistika 1844–

- 1877, 1878–1885. Sofia: UI „Sv. Kliment Ohridski“ / Paradoks].
 Burkhardt 2014: Burkhardt, M. Networks as Social Structures in Late Medieval and Early Modern Towns: A Theoretical Approach to Historical Network Analysis. – In: Caracausi, A., Jeggle C. (eds.) Commercial Networks and European Cities, 1400–1800. London: Pickering & Chatto, 13–44.
 Collar 2022: Collar, A. Strong Ties, Social Networks, and the Diffusion of New Ideas: Who Do You Trust? – In: Collar A. (eds.) Networks and the Spread of Ideas in the Past: Strong Ties, Innovation and Knowledge Exchange. London - New York: Routledge, 1–28.
 Crampton 2005: Crampton, R. J. A Concise History of Bulgaria. Cambridge: Cambridge University Press.
 Diani 1992: Diani, M. The Concept of Social Movement. – Sociological Review 40, 1–25.
 Diani 2003: Diani, M. Networks and Social Movements: A Research Program. – In: Diani M., McAdam D. (eds.) Social Movements and Networks: Relational Approaches to Collective Action. Oxford: Oxford University Press, 299–319.
 Granovetter 1973: Granovetter M. S. The Strength of Weak Ties. – American Journal of Sociology 78 (6), 1360–80.
 Habermas 1991: Habermas, J. The Structural Transformation of the Public Sphere: An Inquiry into a Category of Bourgeois Society. Cambridge: MIT Press.
 Konstantinova 2008: Константинова, Ю. Балканската политика на Гърция в края на XIX и началото на XX век. В. Търново: Фабер. [Konstantinova, Yu. Balkanskata politika na Gǎrcija v kraja na XIX i načaloto na XX vek. V. Tǎrnovo: Faber].
 Kostov 2017: Костов, А. Транспорт и комуникации на Балканите (1800–1914). София: Университетско Издателство

- „Св. Климент Охридски“. [Kostov, A. Transport i komunikacii na Balkanite (1800-1914). Sofia: Universitetsko Izdatelstvo „Sv. Kliment Ohridski“].
- Kotzayeoryi-Zimari 2005: Κοτζαγεώργη-Ζυμάρη, Ξ. Ο ελληνικός τύπος στη Βουλγαρία 1878–1906. – In: Δρούλια, Λ. (eds.) Ο ελληνικός τύπος 1784 ως σήμερα: ιστορικές και θεωρητικές προσεγγίσεις. Αθήνα: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών/Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, 448–453. [Kotzageórgē-Zumárē X. O ellēnikós týpos stē Boulgaría 1878–1906. – In: Drouília, L. (eds.) O ellēnikós týpos 1784 ōs sēmera: istorikés kai theōrētikés prosengíseis. Athēna: Institoúto Neoellēnikōn Ereunōn/Ethnikó Ídruma Ereunōn, 448–453].
- Louvi 2002: Λούβη, Λ. Περιγέλωτος Βασιλείον: Οι σατυρικές εφημερίδες και το εθνικό ζήτημα (1875–1886). Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της Εστίας. [Loubē, L. Perigélōtos Basileion: Oi saturikés ephēmerides kai to ethnικό zētēma (1875–1886). Athēna: Bibliopōleíon tēs Estías].
- Mayer 1957: Μάγερ, Κ. Ιστορία του ελληνικού τύπου, 1700-1900, τόμος Α'. Αθήνα. [Máger, K. Istoría tou ellēnikoú týpou, 1700–1900, τόμος Α'. Athēna].
- Molotch, Lester 1999: Molotch H., Lester M. Accidents, Scandals, and Routines: Resources for Insurgent Methodology. – *Critical Sociology* 25 (2–3), 247–259.
- Naxidou 2020/I: Ναξίδου, Ε. Ο ορθόδοξος κόσμος των Βαλκανίων σε 'κρίση': η ανάδυση των εθνικών κοινοτήτων και η ιδέα της βαλκανικής συνεργασίας. – In: Σαμπατακάκης, Β. (eds.) Ο ελληνικός κόσμος σε περιόδους κρίσης και ανάκαμψης, 1204–2018, τόμος Δ'. Αθήνα: Ευρωπαϊκή Εταιρεία Νεοελληνικών Σπουδών, 355–377. [Naxíδου, E. O orthódoxos kósmos tōn Balkaníōn se 'krísē': ē anádusē tōn ethnikōn koinotētōn kai ē idéa tēs balkanikēs sunergasías. – In: Sampatakákēs, B. (eds.)
- O ellēnikós kósmos se periódous krísēs kai anákampsēs, 1204–2018, τόμος Δ'. Athēna: Eurōpaiké Etaireía Neoellēnikōn Spoudōn, 355–377].
- Naxidou 2020/II: Naxidou, E. Mobile intellectuals as agents of nationalism in the 19th century Balkans. – *Österreichische Zeitschrift für Geschichtswissenschaften*, 31 (1), 68–89.
- Rogers 1983: Rogers, E. M. Diffusion of Innovations. New York: The Free Press.
- Skopetea 1988: Σκοπετέα, Έ. Το «πρότυπο βασίλειο» και η Μεγάλη Ιδέα. Όψεις του εθνικού προβλήματος στην Ελλάδα (1830–1880). Αθήνα: Πολύτυπο. [Skopetēa, Έ. Το «prótupo basíleio» kai ē Megalē Idéa. Ópseis tou ethnικού problēmatos stēn Elláda (1830–1880). Athēna: Polútupo].
- Sphetas 2008: Σφέτας, Σ. Ελληνοβουλγαρικές αναταράξεις 1880–1908: Ανάμεσα στη ρητορική της διμερούς συνεργασίας και στην πρακτική των εθνικών ανταγωνισμών. Αθήνα: Επίκεντρο. [Sphétas, S. Ellēnoboulgarikés anataráxeis 1880–1908: Anáμεσα stē rētoriké tēs dimeroús sunergasías kai stēn praktiké tōn ethnikōn antagōnismōn. Athēna: Epíkentro].
- Sphetas 2011: Σφέτας, Σ. Όψεις των ελληνοβουλγαρικών πολιτικών σχέσεων μετά το Συνέδριο του Βερολίνου: Η αποτυχία μιας ελληνοβουλγαρικής προσέγγισης (1878–1900). – *Μακεδονικά* 36, 139–171. [Sphétas, S. Ópseis tōn ellēnoboulgarikōn politikōn skhéseōn metá to Sunédrio tou Berolínu: Ē apotukhía mias ellēnoboulgarikēs proséngisēs (1878–1900). – *Makedoniká* 36, 139–171] <<https://doi.org/10.12681/makedonika.28>> (23.03.2024).
- Statelova 1979: Стателова, Е. Дипломацията на Княжество България: 1879–1886. София: БАН. [Statelova, E. Diplomacijata na Knjazestvo Bǎlgarija: 1879–1886. Sofia: BAN].
- Statelova 1983: Стателова, Е. Източна Ру-

- мелия (1879–1885): Икономика, политика, култура. София: Издателство на Отечествения фронт. [Statelova, E. Iztočna Rumelija (1879–1885): Ikonomika, politika, kultura. Sofia: Izdatelstvo na Otečestvenija front].
- Statelova, Popov, Tankova 1994: Стателова, Е., Попов, Р., Танкова, В. История на българската дипломация 1879–1913 г. София: Отворено общество. [Statelova, E., Popov, R., Tankova, V. Istorija na bălgarskata diplomacija 1879–1913 g. Sofia: Otvoreno obštество].
- Stavrianos 1944: Stavrianos, L. S. Balkan Federation: A History of the Movement toward Balkan Unity in Modern Times. Northampton, Mass.: The Dept. of History of Smith College.
- Todorov 1995: Todorov, V. Greek federalism during the nineteenth century (ideas and projects). Boulder: East European Quarterly.

FROM NEWS TO CONCEPT: THE ROLE OF THE GREEK AND BULGARIAN PRESS IN SPREADING THE IDEA OF A BALKAN FEDERATION (1883)

Stamatia Fotiadou

Abstract: This article examines the role of the Greek and Bulgarian press in promoting the idea of the Balkan federation in 1883, with a particular focus on Alexander Battenberg’s trip to Athens. Utilizing social network analysis, the study analyzes publications in Bălgarski Glas, Philippopolis, and Ephimeris to trace how these newspapers formed an interconnected ideological network that facilitated the exchange of ideas and promoted the political concept of the Balkan federation. The findings demonstrate how newspapers not only informed but also participated in creating political and ideological narratives that influenced public opinion. By engaging with the broader socio-political context, the study provides insight into how the press acted as a catalyst for change, fostering dialogue and unity among different national groups. The ideological network among these newspapers played a crucial role in disseminating and reinforcing the idea of the Balkan federation, highlighting the press’s ability to influence and drive political agendas across national boundaries.

Keywords: Ideological network, newspapers, Greek-Bulgarian relations, nineteenth century, Balkan federation

Stamatia Fotiadou

Institute of Balkan Studies & Center of Thracology

Bulgarian Academy of Sciences

sfotiad@he.duth.gr